

Zwaarder straffen bij discriminatoir geweld is geen goed idee

Het kabinet wil naar eigen zeggen 'paal en perk stellen aan geweld tegen en bedreiging en intimidatie van homoseksuelen en lesbiennes'. Zulk geweld moet zwaarder worden bestraft. Daarom gaat het Openbaar Ministerie (OM) vanaf 1 juni een dubbel zo zware straf eisen als bij 'gewoon' geweld. Deze strafverzwaring vervangt de bestaande strafeisverhoging van 25% die geldt voor discriminatoir geweld. Met de voorgenomen verhoging wordt het signaal afgegeven dat intolerantie jegens deze maatschappelijk kwetsbare groep burgers in de Nederlandse samenleving niet wordt geaccepteerd. Dat geweld tegen homoseksuelen onacceptabel is, staat hier buiten kijf. Maar het zwaarder bestraffen ervan is geen goed idee.

Het is niet eenvoudig om vast te stellen waarin discriminatoir geweld verschilt met 'gewoon' geweld, en waarom het zwaarder zou moeten worden bestraft. Waarom zou voor een roofoverval op een homoseksuele voorbijganger een zwaardere straf moeten worden geëist dan voor een identieke overval op een heteroseksueel persoon? Het enkele feit dat een homoseksueel slachtoffer wordt van geweld is daarvoor in ieder geval onvoldoende. Om strafverhoging te rechtvaardigen, zal de dader weet moeten hebben gehad van de geaardheid van het slachtoffer en de overval (mede) om die reden moeten hebben gepleegd.

Voor verhoging van de strafeis is het motief van de dader dus doorslaggevend. Vereist is dat hij het geweld pleegde uit haat jegens een bepaalde kwetsbare groep (in dit geval homoseksuelen) en dat hij het slachtoffer als lid van die groep doelbewust heeft uitgekozen. Bij zulk discriminatoir gemotiveerd geweld kan het terecht zijn om zwaarder te straffen dan bij geweld dat is gepleegd uit boosheid, wraak of hebzucht. Men kan zich op het uitgangspunt stellen dat discriminatoire motieven moreel verwerpelijker zijn dan andere, of dat ze meer maatschappelijke schade veroorzaken en het slachtoffer sterker kwetsen. Maar die argumenten gaan alleen op als het geweld enkel en alleen is veroorzaakt door haat jegens een bepaalde groep mensen. En daar ligt nu juist het probleem.

Om vast te stellen of sprake is van discriminatoir geweld moet men in het hoofd van de dader kijken. Want alleen daar bevindt zich het doorslaggevende verschil – het motief – dat een zwaardere straf kan rechtvaardigen. Het vergt weinig voorstellingsvermogen om te bedenken dat dit in de praktijk moeilijkheden oplevert. Sterker nog: onderzoek leert dat slechts in een enkel geval duidelijk is dat een dader handelde vanuit een discriminatoir motief. Soms is een dader zo ideologisch geïnspireerd dat hij er weinig aan doet om zijn motief te verhullen of er zelfs onomwonden voor uit komt. Maar in het gros van de gevallen tasten de politie en het OM omtrent de motieven van de dader in het duister.

Uit onderzoek naar de wijze waarop politie en OM met deze onduidelijke gevallen omgaan, blijkt dat er nogal wat fouten worden gemaakt. Dat is niet verwonderlijk. In het strafrecht is het ongebruikelijk om met motieven te werken. Het bewijzen ervan is uitermate moeilijk. In de praktijk worden vooral de uitingen van de dader aangegrepen als bewijs van een discriminatoir motief. Zo kan het feit dat de dader zijn slachtoffer uitschold voor 'vuile flikker' doorslaggevend zijn voor het verhogen van de strafeis. Men tracht daarmee het

bestaan van een zeker vooroordeel bij de dader jegens zijn homoseksuele slachtoffer aannemelijk te maken.

Maar door de dader gebruikte scheldwoorden duiden niet noodzakelijkerwijs op een dieperliggende overtuiging. Zo kan een burenruzie uitmonden in geweld waarbij de nodige woorden vallen. De omstandigheden wijzen er in dergelijke gevallen echter niet op dat de dader een 'ideologische' haat koestert jegens homoseksuelen en dat hij zijn slachtoffer bewust uitkoos. Veeleer is sprake van uit de hand gelopen ruzies en conflicten, waarbij de emoties hoog opliepen en de onderbuikgevoelens van de dader de overhand kregen. Hij koos zijn woorden misschien bewust om het slachtoffer extra te kwetsen, maar dat betekent nog niet dat het geweld was gemotiveerd uit haat jegens homo's. Zwaarder straffen heeft dan niets meer met het motief van de dader te maken, maar met taalgebruik dat wijst op intolerantie, onderbuikgevoelens en de wens het slachtoffer te kwetsen.

Motieven moet men niet zwaarder willen bestraffen. Enerzijds kunnen haatmotieven lang niet altijd worden bewezen, wat tot teleurstelling en onvrede bij slachtoffers zal leiden. Anderzijds dreigt voor veel gevallen een strafeisverhoging te gaan gelden terwijl duidelijk bewijs van een discriminatoir motief ontbreekt. Dat brengt ongelijke behandeling tussen daders met zich mee. De boodschap die het kabinet wil afgeven valt toe te juichen, maar het strafrecht is niet het aangewezen instrument. Een beroep op het strafrecht wekt beloftes die niet kunnen worden waargemaakt.

Allard Ringnalda (Promovendus bij de sectie Rechtstheorie, Universiteit Utrecht)
Chana Grijsen (Promovenda bij de sectie Strafrecht, Universiteit Utrecht)
Renée Kool (Universitair Hoofddocent bij de sectie Strafrecht, Universiteit Utrecht)